Danylova O. E. Development of civil position of school youth as a basis formation of consumer competence.

An urgency of consumer education as a component of civic education is proved, the priority areas of formation a consumer competence as a factor of students' socialization are outlined.

Keywords: *freedom of choice, civic competence, consumer competence, socialization.*

УДК 378.6:355.016:1

Роговенко М. М.
Національна академія внутрішніх справ

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ КУРСАНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ПРАВОВИХ ТА ФІЛОСОФСЬКИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядаються шляхи розвитку пізнавальної активності курсантів на заняттях з правових та філософських дисциплін.

Ключові слова: *пізнавальна активність, мотив, проблемна ситуація.*

Одним із найважливіших завдань, які сьогодення ставить перед вищою освітою України, є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Це завдання стосується і системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ – вона має набути тих якісних характеристик, які б дозволили поставити її в один ряд із системами поліцейської підготовки провідних країн світу. Реалізація вищезазначеного завдання вимагає від науково-педагогічних кадрів у системі підготовки фахівців для органів внутрішніх справ спрямування зусиль на подальше вдосконалення як змісту, так і методів навчання, які б сприяли розвитку пізнавальної активності курсантів. Пізнавальна активність є важливим засобом стимулювання самостійності, творчого підходу до опанування змісту освіти курсантами та досягнення високих результатів у майбутній професі діяльності.

Питанням активізації пізнавальної діяльності присвячені роботи багатьох вчених. Зокрема роль проблемних завдань показана у працях Т. В. Кудрявцева, М. І. Махмутова, О. М. Матюшкіна, М. М. Скаткіна, самостійної роботи – у працях Л. М. Алексашкіної, М. О. Данилова, П. І. Підкасистого, дослідницької роботи – у працях В. В. Всесвятського, В. І. Загвязинського, навчальних завдань – у працях В. В. Давидова, Д. Б. Ельконіна та ін.

Разом з тим проблема розвитку пізнавальної активності у процесі навчання залишається актуальною, оскільки потреба у формуванні активного, самостійного творчого мислення майбутніх фахівців постійно зростає. Враховуючи вищезазначене, **метою статті** є визначення шляхів розвитку пізнавальної активності курсантів на заняттях з правових та філософських дисциплін.

Аналіз літературних джерел свідчить, що пізнавальна активність – це інтегроване, складне утворення особистості, що містить мотиваційний, змістово-емоційний і емоційно-вольовий компонент. Найважливішим психологічним фактором, який впливає на розвиток активності особистості та її діяльність, є мотивація. Український педагогічний словник дає таке визначення цього терміна: "Мотивація –

це система мотивів (стимулів), які спонукають людину до конкретних форм діяльності або поведінки" [1].

О. Л. Кожем'яка зазначає, що мотивація складається з багатьох чинників, які можуть змінюватися і вступати у нові відносини один з одним: від можливості здобувати знання до бажання виявити свій творчий потенціал, розкрити усі свої здібності [3].

Результати психолого-педагогічних досліджень доводять, що є різноманітні шляхи розвитку пізнавальної активності [2]. Зокрема, з метою формування пізнавальної активності курсантів викладач може мобілізувати їх інтелектуальний потенціал за допомогою розв'язування проблемних завдань. Як свідчить практика, процес розв'язування проблемних завдань досить складний, тому необхідно курсантів попередньо навчати алгоритму поетапного вирішення навчальної проблеми. Першим етапом цього алгоритму є пошук суперечностей, що породжують проблему і проблемну ситуацію. Л. Л. Момот підкреслює, що проблема і проблемна ситуація – поняття досить близькі. Вони характеризуються єдиним походженням: в їх основі лежить інформаційно-пізнавальна суперечність між раніше набутими знаннями і новою пізнавальною інформацією [4].

У результаті аналізу проблемної ситуації проблема викристалізовується і усвідомлюється курсантами як проблемне запитання, задача або завдання. Усвідомлення проблеми створює можливість наступного етапу – побудови гіпотези. Гіпотеза – це певна система суджень, понять та умовиводів, в основі якої лежать проблематичні судження. Серцевину гіпотези становить припущення, що є головною ідеєю розв'язання проблеми.

Таким чином, до основних узагальнених етапів розв'язування навчальної проблеми належать:

1) пошук суперечностей, що породжують проблему і проблемну ситуацію;

2) аналіз проблемної ситуації і усвідомлення проблеми;

3) формулювання гіпотези;

4) доведення гіпотези.

Як приклад можна навести фрагмент завдання під час семінарського заняття з етики та естетики на тему "Сутність, структура та основні принципи професійної етики":

"При розслідуванні кримінальних справ про розкрадання державної власності в особливо великих розмірах на одному з підприємств слідчий дозволив заарештованій громадянці К. написати листа своїм батькам. У листі громадянка просила видати слідчому цінності, які були надбані злочинним шляхом і заховані на дачній ділянці. Отримавши від громадянки К. листа, слідчий не вручив його адресату, а за місцем проживання рідних звинувачуваної провів обшук, під час якого вилучив гроші і цінності".

Курсантам пропонується вирішити завдання, чи правильно поступив слідчий з точки зору закону та виходячи з моральних принципів. Вищенаведений приклад дає можливість навчати курсантів алгоритму поетапного вирішення навчальної проблеми.

Суттєвою умовою формування та розвитку пізнавальної активності курсантів є технологія опрацювання дискусійних питань. За визначенням науковців, дискусія – це широке публічне обговорення якогось спірного питання. Дискусії допомагають

навчитись глибокому розумінню проблеми, самостійно визначати позицію, оперувати аргументами, критично мислити [5].

О. І. Пометун, Л. В. Пироженко виділяють основні організаційно-педагогічні підвалини, що є спільними для будь-яких різновидів дискусій:

1) проведення дискусій необхідно починати з постановки конкретного дискусійного питання (тобто такого, яке не має однозначної відповіді і допускає різні варіанти вирішення, зокрема протилежні);

2) не слід ставити запитання на зразок: хто правий, а хто ні в тому чи іншому питанні;

3) у центрі уваги має бути імовірний перебіг (Що було б можливим за тим, чи іншим збігом обставин? Що могло б відбутись якби…? Чи були альтернативні можливості, дії?);

4) усі вислови учасників дискусії мають бути в руслі обговорюваної теми;

5) викладач має виправляти помилки і неточності, яких припускаються курсанти та спонукати їх робити те ж саме;

6) усі твердження повинні супроводжуватись аргументацією, обґрунтуванням;

7) дискусія може закінчуватись як консенсусом (прийняттям узгодженого рішення), так і збереженням існуючих розбіжностей між учасниками дискусії [6].

Різновидами технології опрацювання дискусійних питань може бути метод "Прес", "Займи позицію", "Зміни позицію". Зокрема, метод "Займи позицію" можна використовувати на початку семінарського заняття для того, щоб продемонструвати різні погляди на проблему або після отримання курсантами певної інформації з проблеми і усвідомлення ними можливості протилежних позицій щодо її вирішення.

Як приклад, можна навести фрагмент тексту під час проведення семінарського заняття з дисципліни "Філософія" за темою "Суспільство. Культура. Цивілізація": "Один з героїв роману Д. Граніна "Картина" розмірковує: "У природі не може бути головних істот. У ній панує рівноправність. … Природа була до людини й, отже, може обійтися без людини, так само як без лева, без орла, без усяких цих царів. А з'явилися вони для користі, чимсь вони потрібні один одному, так само, як потрібний комар і мураха. Людина теж для чогось корисна, але на відміну від інших істот вона ще не довідалася для чого вона, оскільки вона з'явилася недавно. Зарозумілість заважала їй з'ясувати".

На основі вищенаведеного фрагменту викладач пропонує курсантам зайняти та висловити свою позицію щодо згоди чи незгоди з думкою героя роману. Така робота сприяє формуванню та розвитку їх пізнавальної активності.

Крім того, запорукою успішності дискусії є чітке дотримання правил:

1. Не стверджуйте того, чого не можете довести.

2. Навчіться слухати та аналітично сприймати критику.

3. Віддайте належне своєму опонентові, коли він має рацію, а не вступайте з ним у безплідну довгу суперечку.

4. Не нав'язуйте своїх думок іншим [6].

Ще одним засобом розвитку пізнавальної активності курсантів на заняттях з правових та філософських дисциплін є дидактична, пізнавальна гра, яка має багатогранні можливості. Гра допомагає курсантам оволодіти досвідом правильної поведінки, впоратися з невпевненістю в собі, найбільш повно проявити здібності,

самовизначитися.

О. Л. Кожемяка підкреслює, що кожна гра пов'язана з процесом виконання ігрового завдання, тому завжди ставить перед особистістю творчі завдання. Щоб впоратися з ними, необхідно мобілізувати максимум сил: виявити кмітливість, винахідливість, здатність орієнтуватися в обставинах. Потрібно повторити не просто вже відоме рішення, а з різних варіантів обрати найбільш відомий або скласти нову комбінацію. Подібні дії супроводжуються великим емоційним підйомом, стійким пізнавальним інтересом, вони є вагомим стимулом формування та розвитку пізнавальної активності особистості.

Поняття "дидактична гра" включає в себе різноманітні види, прийоми та засоби, серед яких гра-вправа у вигляді тестування, гра-задача – кросворд. Більш складнішим етапом використання ігор на заняттях з правових та філософських дисциплін є ігри-змагання. Особливістю застосування дидактичної гри на будь-якому етапі осмислення навчального матеріалу є те, що вона вимагає звернення до різних джерел, формує вміння аналізувати, порівнювати, передбачати, робити висновки – в цілому ж активізує пізнавальну діяльність курсантів.

Висновки. Розвиток пізнавальної активності курсантів на заняттях з правових та філософських дисциплін може здійснюватись різноманітними шляхами через спеціально побудоване навчання: шляхом вирішення проблемних завдань, проведення дискусій, дидактичних пізнавальних ігор та ін. У результаті систематичного проведення такої роботи зростає активність курсантів під час осмислення навчального матеріалу, надаються максимальні можливості для самореалізації, розвиваються потреби до подальшого пізнання та самостійних дій. За такого підходу кожен курсант має можливість розвиватися як носій творчого досвіду, формувати соціально значущі цінності.

Використані джерела:

1. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник. – К. : Видавництво "Либідь", 1997. – 374 с.
2. *Еникеев М. И.* Теория и практика активизации учебного процесса. – Казань, 1963. – 121 с.
3. *Кожем'яка О. Л.* Інтелектуальні ігри на уроках історії. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 144 с.
4. *Момот Л. Л.* Проблемно-поисковые методы обучения в школе. – К. : Рад. школа, 1984. – 63 с.
5. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пєхота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О. М. Пєхоти. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.
6. *Пометун О. І.* та ін. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук. метод. посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко ; за ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво А.С.К., 2004. – 192 с.

Роговенко М. М. Развитие познавательной активности курсантов на занятиях по правовым и философским дисциплинам.

В статье рассматриваются пути развития познавательной активности курсантов на занятиях по правовым и философским дисциплинам.

Ключевые слова: *познавательная активность, мотив, проблемная ситуация.*

Rohovenko M. M. Development of cognitive activity of students on the legal and philosophy classes.

The article is devoted to the development of cognitive activity of students on the legal and philosophy classes.

Keywords: *cognitive activity, motive, problem situation.*